

Piaget och den kognitiva utvecklingen

Jean Piaget (1896-1980) var en schweizisk barnpsykolog. Piaget var intresserad av barns tänkande. Han studerade hur barns tänkande utvecklas framförallt med hjälp av barnobservationer och kom fram till det följer ett speciellt mönster.

Människan har två medfödda tendenser som har betydelse för hennes förmåga att klara livet: den ena är anpassning och den andra organisation.

Anpassning grundar sig på människans behov att förstå sin omvärld. Enligt Piaget sker anpassning alltid två olika sätt:

- genom assimilation som innebär att vi anpassar nya erfarenheter i våra gamla tankemönster och
- genom ackommodation som innebär att vi måste ändra på våra gamla tankemönster för att kunna ta till oss de nya erfarenheterna.

Assimilation och ackommodation använder vi hela tiden för att anpassning ska ske.

ETT SPÅDBARN SOM bara har fått modersmjölksersättning i nappflaska får en dag blåbärssoppa i nappflaska. Smaken är ny för barnet, det är en ny erfarenhet, men barnet behöver inte tänka om för att få i sig soppan utan kan använda sig av samma gamla sugteknik, alltså gamla tankemönster duger. Barnet assimilerar.

Men den dagen barnet går över från nappflaska till fast föda och för första gången får potatismos är det inte bara en ny erfarenhet utan det behövs också en ny teknik, alltså måste barnet ändra i sina tankemönster för att få i sig potatismoset. Barnet ackommoderar.

Organisation. Det Piaget menade med att vi har en medfödd tendens till organisation innebär att vi har ett behov att organisera våra erfarenheter och upplevelser så att det blir ordning och reda på den omvärld som från början ter sig kaotisk. Människan utvecklas alltså från kaos till ordning. Vi har ett stort behov att benämna och klassificera våra upplevelser och erfarenheter så att vi kan få dem på rätt plats i vår tankevärld., Hjärnan kan jämföras med en byrå med flera lådor. Vi har behov av att stoppa saker i "rätt" låda för att veta var de finns och för att senare kunna hitta dem (och som vi vet har en del bättre ordning i sina lådor än andra!)

Enligt Piaget utvecklas människan från att vara *egocentrisk* till att vara *sociocentrisk*.

Det Piaget menar med egocentrism är inte samma som egoism. Det lilla barnet är av naturen egocentriskt. Barnet ser sig själv som världens centrum som allting kretsar sig runt och utgår hela tiden ifrån I sig själv och sina egna erfarenheter och upplevelser. Det har inte förmåga att sätta sig

in i andras känslor, det kan inte uppfatta att andra kan uppleva något annat än det barnet själv upplever.

Sociocentrism innebär att vi kan se på någonting ur andras synvinkel och framförallt kan vi förstå att andra kan känna på ett annat sätt än vad vi själva känner.

Enligt Piaget utvecklas tänkandet i fyra perioder tills förmågan att tänka är fullt utvecklad.

Den sensomotoriska perioden, 0 till ca 2 år

Under den sensomotoriska perioden tänker barnet med hjälp av sina sinnen (senso-) och rörelser (motoriska). Det mesta är kaos för det nyfödda barnet. Barnet är totalt egocentriskt. Det undersöker sin omvärld och försöker få ordning på den med sina sinnen och rörelser. Handlingen är tanken.

"När jag skriker på ett sätt får jag mat, skriker jag på ett annat sätt får jag sällskap." Det enda sättet för spädbarnet att påverka sin omvärld är att använda sig av olika sorters ljud. Det blir en kommunikation mellan barnet och dess omvärld.

Barnet stoppar föremål i munnen för att sortera dem. Vissa saker smakar bra, andra inte. Att krypa fram till bokhyllan och dra ner böckerna har som syfte att undersöka vad det är för någonting som kommer att hända, inte. som en medveten tanke hos barnet utan som ett medfött behov.

Barnet har i början inte förmåga att se föremål och människor som permanenta, oföränderliga, och det gör det svårare att organisera upplevelsena. Det som har förändrats bara litet känner barnet inte igen. Om barnet är van att se mormor i innekläder och en dag möter henne klädd i pälsmössa och tjock vinterkappa kan det hända att hon blir en helt annan, ny person för barnet. Barnet lever här och nu. Det kan inte förstå att det man inte ser just nu, finns, eller tänka framåt eller bakåt i tiden. Barnet kan inte förstå vad "sedan" eller "snart" betyder.

Att barnet inte kan förstå att det man inte ser finns kvar innebär att när mamma går på toaletten och stänger dörren efter sig så väcker det lika stor förtvivlan hos barnet som om mamman åkte till andra sidan jordklotet. Det barnet inte ser, finns inte. När barnet ungefär i 1-årsåldern börjar förstå att saker kan finnas kvar fast man inte ser dem för tillfället blir det väldigt roligt att leka kurragömma, att gömma och leta efter saker och framförallt att leka tittut.

Det preoperationella tänkandets period, ca 2 -6 år

Den här perioden är relativt lång och under den händer mycket med barnets tänkande. Barnet börjar förstå symboler vilket det inte har gjort tidigare. Det förstår att den egna spegelbilden är en symbol för barnet själv och inte för ett annat barn. Det förstår att fotografier är symboler för människor och föremål och mot slutet av perioden förstår barnet även siffror som symboler.

Barnet börjar på allvar bilda begrepp. I början är barnets begrepp väldigt grova men blir mer och mer nyanserade och förfinade. Först är kanske alla fyrbenta djur hundar men sedan börjar barnet se skillnaden mellan hundar, hästar, katter och kor. Begreppen använder barnet för att organisera sina erfarenheter och upplevelser.

LILLA LISA, 3 år, är på landet och går med sin mamma för att se på getter och killingar som finns i en inhägnad. Lisa har aldrig sett sådana förut. När en killing bräker säger Lisa: "Titta mamma, kamelen gråter!" En bråkande killing är en ny erfarenhet för lilla Lisa och för att organisera den nya erfarenheten använder Lisa de begrepp hon känner till. Att bräka låter närmast som gråt för henne och killingen liknar en leksakskamel hon har hemma. Nu säger mamman förstås: "Nej Lisa, det är en killing och den gråter inte, den bräker." Så har Lisa lärt sig nya begrepp.

Barnet har fortfarande svårt för klassinneslutningar, att ett föremål eller en person kan tillhöra flera kategorier. Det är svårt att förstå att någon kan bo både i Stockholm och i Sverige, att någon kan vara både brandman och smålänning. Det här innebär att barnet har också svårt att förstå släktrelationer. Kan verkligen mamma vara mormors barn och morbror vara mammas lillebror? Barnets konstansbegrepp är inte heller utvecklat än, dvs. saker är vad de ser ut att vara. Den som är längst är äldst, tio enkronor är mer än en tiokrona.

Typiskt för ett barn i det preoperationella tänkandets period är magiskt tänkande, animism och artificialism.

Magiskt tänkande. Eftersom barnet inte har klart för sig vad som är orsak och verkan och fortfarande tänker egocentriskt är det lätt att tro att man kan påverka sin omgivning mer än vad man faktiskt kan, t.ex. med sina tankar.

"Jag var dum mot lillebror, det är alltså mitt fel att han är sjuk nu ."

"Om jag ligger alldeles tyst och stilla under täcket kan inte monstren komma och ta mig."

Animistiskt tänkande innebär att barnet betraktar föremål som levande varelser. "Dumma stol!" säger barnet till stolen som det snubblar på.

Artificiellism innebär att barnet tror att allting är tillverkat av någon och kan alltså ersättas.

KARIN, 3 år, är ute och går med sin mamma. Det är vinter och is på gångvägen. Mamma halkar och slår sig och utbrister: "Hoppas jag inte bröt benet!" Då säger Karin: "Det gör inget, du kan köpa ett nytt ben i affären!" Just då förstår inte mamma Karins kommentar. Nästa gång de går till affären visar Karin: "Där kan man köpa nya ben!" Hon tror att konstgjorda ben som man visar upp strumpor på är till för att man ska kunna köpa nya ben om man nu har råkat bryta ett. Att bryta ett ben tolkar Karin nämligen konkret: att benet går av, mitt itu och eftersom det finns ben i affären måste det vara för att ersätta det som gått sönder.

De konkreta tankeoperationernas period, ca 7 -11 år

Ett barn som har nått de konkreta tankeoperationernas period (låg- och mellanstadiebarn) tänker ungefär som en vuxen men mer konkret. Barnet har nu erövat konstansbegreppet, dvs. saker kan vara oföränderliga även om de har ändrat form. Om en läskflaska delas exakt lika i två glas, i ett högt men smalt och i ett lågt men brett så kan mängden läsk i de bägge glasen vara lika även om det inte ser ut att vara lika mycket.

Barnet börjar också bli mer sociocentriskt än egocentriskt. Det har en viss förmåga att tänka sig in i andras situation och förstå att andra kan tänka på ett annat sätt än vad det gör själv. Barnet är dock fortfarande beroende av ett konkret underlag för sitt tänkande och räknar med hjälp av äpplen och fingrar. Det är fortfarande svårt att förstå vissa symboler, t.ex. hur man kan betala med ett kreditkort i stället för med pengar.

Det abstrakta tänkandets period, ca 11 -16 år

Under mellanstadieåldern börjar barnet tänka mer och mer abstrakt. Det är inte längre beroende av ett konkret underlag för sitt tänkande. Barnet förstår begrepp som det inte kan ta på som demokrati, rättvisa och frihet. När det väl har förstått dessa begrepp blir det något av nyhetens behag att diskutera dem i all oändlighet, vilket ofta förekommer i tonåren. Först när vi kan tänka abstrakt kan vi lösa ekvationer eller till fullo förstå ordspråk och ironi. Barn som inte kan tänka abstrakt tar ordspråken bokstavligt. Att använda sig av ironi när man talar med barn utan abstrakt tänkande är enbart förvirrande för barnet. Att t.ex. säga: "Vad snäll du var!" när barnet har gjort något synnerligen dumt gör barnet väldigt osäkert på vad man egentligen menar. Kroppsspråket står i total motsats till orden. Men ett barn med förmåga för abstrakt tänkande kan förstås tolka ironin på rätt sätt och skämmas, vilket antagligen är den vuxnes avsikt (med det är det inte sagt att det överhuvudtaget är vänligt att använda ironi). När vi har gått igenom de olika perioderna för tänkandets utveckling och utvecklat också det abstrakta tänkandet har vi i princip den förmågan till tänkande vi kommer att få som vuxna.